

Fundacja „Ośrodek Rozwoju Kompetencji Akademickich”

AREA NAUKI

kwartalne międzynarodowe czasopismo naukowe

LUBLIN 2023

KOLEGIUM REDAKCYJNE:

dr **Yuriy Hofman** – Przewodniczący Rady Redakcyjnej (Wołyński Narodowy Uniwersytet im. Lesi Ukrainki)

prof. dr hab. **Jerzy Kopel** (Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu, Polska)

dr hab. **Rafał Sura** prof. KUL (Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska)

prof. dr hab. **Andrii Dukhnevych** (Kierownik katedry nauk cywilnoprawnych, Wołyński Narodowy Uniwersytet im. Lesi Ukrainki)

prof. dr **Eduard Kisiliuk** (National Academy of Internal Affairs of Ukraine)

dr **Jan Telus** (Staropolska Akademia Nauk Stosowanych w Kielcach)

doc. dr **Ewa Jasiuk** (Katedra Prawa Międzynarodowego i Europejskiego, Wyższa Szkoła im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie)

doc. dr **Julia Fidria** (Kierownik Katedry Prawa i Postępowania Karnego, Wołyński Narodowy Uniwersytet im. Lesi Ukrainki)

RECENZENCI:

prof. dr hab. **Marcin Szewczak** prof. KUL (Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska)

prof. dr hab. **Jolanta Góral-Półrola** (Rektor Staropolskiej Akademii Nauk Stosowanych w Kielcach, członkini zarządu Polskiego Towarzystwa Neuropsychologicznego)

prof. dr hab. **Alexander Bradul** (Kryvyi Rih National University, Ukraine)

prof. dr n.med., Psycholog **Danuta Kossak** (Staropolska Akademia Nauk Stosowanych w Kielcach, Polska)

dr **Wacław Kotliński** (Dyrektor Instytutu Nauk Ekonomicznych, Staropolska Akademia Nauk Stosowanych w Kielcach, Polska)

REDAKCJA:

Albert Gofman (sekretarz redakcji, redakcja językowa, język ukraiński)

Julian Hofman (redakcja językowa, język polski)

Ruslana Smolinska (redakcja językowa, język angielski)

Wydawca:

Fundacja „Ośrodek Rozwoju Kompetencji Akademickich”

20-023 Lublin, ul. Fryderyka Chopina 41/2, tel: +48 515 676 500

KRS 0000651857 NIP 7123325074 Regon 366073308

Nakład: papier - 100 egz., na CD-ROM - 100 egz.

DRUK:

DMK Studio s.j

Aleksandra Świętochowskiego 38, 20-467 Lublin, Polska.

ISSN 2544-1035

„AREA NAUKI” to kwartalne, międzynarodowe czasopismo naukowe wydawane przez Fundację „Ośrodek Rozwoju Kompetencji Akademickich”. Treści niniejszej publikacji stanowią własność intelektualną poszczególnych autorów, za które każdy z nich odpowiada. Fundacja nie ponosi odpowiedzialności za treść i sposób wykorzystania udostępnionych informacji.

SPIS TREŚCI

- 5 ----- **Bulavina Svitlana**
PRZEGLĄD STATUSU SPOŁECZNEGO I PRAWNEGO
Kobiet w społeczeństwie obywatelskim
- 14 ----- **Chubokha Nadiia**
O TREŚCI ROZPORZĄDZALNOŚCI W PRAWIE CYWILNYM
UKRAINY
- 23 ----- **Fidria Julia**
SĄDY WOJSKOWE NA UKRAINIE: OCZEKIWANIA I REALIA
- 32 ----- **Hofman Yuriy**
OSOBLIWOŚCI PRAKTYKI ROZSTRZYGANIA SPRAW W
SPORACH ZWIĄZANYCH Z WYKONYWANIEM
ZOBOWIĄZAŃ UMOWNYCH
- 41 ----- **Horot Alla, Samczuk-Kołodyszna Zinaida**
PROBLEMY DZIEDZICZENIA BRONI PALNEJ
PRZEDSIĘBIORSTW, ZŁOŻONYCH TECHNICZNYCH
ŚRODKÓW TRANSPORTU, BRONI I DZIEDZICTWA
OTWARTEGO ZA GRANICĄ
- 53 ----- **Horot Alla, Yatsyshyn Mykhailo**
SPECYFIKA KORELACJI KRAJOWEGO I
MIĘDZYNARODOWEGO SYSTEMÓW PRAWNYCH WE
WSPÓŁCZESNYCH WARUNKACH
- 62 ----- **Karpinska Nataliia, Dukhnevych Andrii, Vadym Hraczuk**
PRZEMOC PSYCHICZNA WOBEC DZIECKA URAŻONEGO
OPERACJAMI WOJSKOWYMI I KONFLIKTAMI
ZBROJNYMI: ASPEKT PSYCHOLOGICZNY I PRAWNY
- 72 ----- **Shamrynskyi Dmytro**
PROBLEMY REGULACJI PRAWNEJ ZWALCZANIA
PRZESTĘPCZOŚCI ZORGANIZOWANEJ W UKRAINIE
- 83 ----- **Shevchuk Larysa**
ZARZĄDZANIE PRAWNE W DZIEDZINIE ZAMÓWIEŃ
PUBLICZNYCH W UKRAINIE
- 92 ----- **Sokol Maria, Starko Oksana**
OBIEKTYWNE OZNAKI NIELEGALNEGO WYRĘBU LUB
NIELEGALNEGO TRANSPORTU, PRZECHOWYWANIA,
SPRZEDAŻY LASÓW
- 104 ----- **Starchuk Oksana**
USTAWOWE ZAPEWNIENIE PRZESTRZEGANIA ZASADY
RÓWNOŚCI PRAW PRACOWNICZYCH I SZANS
PRACOWNIKÓW W ZATRUDNIENIU

Fidria Julia

*dr nauk prawnych, docent, kierownik Katedry
Prawa i Postępowania Karnego
Wołyńskiego Uniwersytetu Narodowego
im. Łesi Ukrainki*

*(Фідря Юлія Олександрівна,
кандидат юридичних наук, завідувач
кафедри кримінального права
і процесу*

*Волинського національного університету
імені Лесі Українки
ORCID 0000-0001-9703-9494)*

ВІЙСЬКОВІ СУДИ В УКРАЇНІ: ОЧІКУВАННЯ ТА РЕАЛІЇ

У статті розглянуто проблемні аспекти відновлення діяльності військових судів в Україні як необхідного елемента системи військової юстиції. Підкреслено, що в умовах широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти України істотно збільшилася кількість юридичних конфліктів у військовій сфері, які потребують фахового розгляду та вирішення. Це завдання повинно бути покладено на військові суди.

Проаналізовано аргументи pro et contra функціонування системи військового правосуддя в державі. Наголошено, що процес відновлення діяльності військових судів в Україні є неминучим, однак його варто розглядати у середньостроковій перспективі, розпочавши роботу над відповідною концепцією, у якій передбачити конкретні завдання та вектори роботи. Запропоновано внести зміни до законодавства, визначившись із місцем військових судів у системі судоустрою України та статусом військових суддів.

Ключові слова: військові суди, військова юстиція, правосуддя, військові злочини, військовослужбовці, система судоустрою.

Дискусії навколо створення (або відновлення діяльності) військових судів тривають уже досить давно, хоча й з різним ступенем інтенсивності. Події 2014 року дали поштовх новому витку обговорень на різних майданчиках питання повернення до практики функціонування військових судів в Україні. Видимих та відчутних результатів так і не було досягнуто, хоча у 2015 та 2018 роках було напрацьовано кілька законопроектів щодо утворення військових судів, а також щодо регулювання окремих, пов'язаних із цим, організаційних питань, однак вони не мали подальшого руху. Очевидно, питання ще не набуло такої гостроти та нагальності, тим паче, що минуло відносно небагато часу відтоді, як військові суди було ліквідовано.

Безумовно, широкомасштабна збройна агресія російської федерації проти України у 2022 році максимально актуалізувала на різних рівнях обговорення необхідності та доцільності існування

військових судів, а також створення повноцінної системи військової юстиції у нашій державі. Воєнно-політична та економічна ситуація, в якій опинилася Україна, дає підстави стверджувати, що військова поліція, військова прокуратура та військові суди як необхідні елементи системи військової юстиції будуть затребувані як під час війни, так і у повоєнний період під час відбудови країни.

Дослідженням проблематики військової юстиції у цілому та військових судів зокрема займалися багато учених та практиків, серед яких М. Беланюк, Ю. Бобров, Ю. Боброва, П. Богуцький, В. Вдовитченко, С. Оверчук, Є. Сидоров, В. Топчій, В. Шевченко та інші. У своїх публікаціях вони розглядали історичний досвід, традиції та особливості вітчизняної військової юстиції, аналізували моделі військових судів зарубіжних країн, а також зарубіжний досвід побудови та функціонування системи військової юстиції у цілому. Крім того, на сьогоднішній день про труднощі та проблеми застосування військового законодавства у друкованих та онлайн медіа, а також на сторінках соціальних мереж висловлюються судді, адвокати та прокурори. Завдяки цьому спільними зусиллями теоретиків та практиків створюється науково-прикладне підґрунтя для реформування системи судоустрою та правоохоронної системи України відповідно до сучасних викликів, а також з метою адаптації до стандартів держав-членів ЄС та НАТО.

Судова реформа в Україні триває з 1991 року і за різними оцінками нараховує уже з десяток (і навіть більше) етапів. Не ставимо за мету оцінити ефективність кожного етапу, але необхідність утвердження сильної й незалежної судової влади в Україні все ще залишається актуальним завданням на сьогоднішній день. Додатковим аргументом на підтвердження цієї думки є те, що Європейський Союз визначив продовження судової реформи як необхідну умову та основний індикатор оцінки готовності України до вступу в ЄС.

Без сумніву, за роки незалежності чимало було зроблено у напрямку зміцнення інституційної спроможності судової влади, однак проблем, які потребують нагального вирішення, залишилося теж чимало. Більше того, війна загострила існуючі й поставила на порядок денний інші, не менш важливі, питання функціонування судової влади та здійснення правосуддя, які потрібно вирішувати у надзвичайно складних умовах. Створення військових судів – серед таких питань.

В Україні до 2010 року функціонували військові суди. Відповідно до чинного на той час Закону України «Про судоустрій України» від 07.02.2002р. № 3018-III військові суди належали до загальних судів і здійснювали правосуддя у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до закону (ч. 1 ст. 19). Цей же Закон визначав, що до військових судів належали військові суди гарнізонів, військові апеляційні суди регіонів та апеляційний суд Військово-Морських Сил України. Передбачалося також, що у складі Апеляційного суду України та Касаційного суду України діятимуть військові судові палати, а у складі Верховного Суду України – Військова судова колегія (ст.ст. 21, 25, 32, 48 Закону) [10]. Відповідно до ч. 3 ст. 20 згаданого Закону однією із підстав для утворення чи ліквідації суду була передислокація військ або

реорганізація Збройних Сил України. Однак поступово указами Президента України окремі військові місцеві та військові апеляційні суди почали ліквідуватися (2004 та 2006 роки), а остаточно військові суди було ліквідовано указом Президента України В. Януковича №900/2010 від 14 вересня 2010 року [8] у рамках чергового етапу судово-правової реформи.

На сьогодні можна по-різному оцінювати таке рішення і, з огляду на реалії, стверджувати, що воно було передчасним, невиправданим та хибним, а, можливо, й стало стратегічно помилковим. Однак на той час аргументи на користь остаточної ліквідації військових судів були доволі переконливими. Перший і найбільш поширений аргумент – невідповідність цих судів положенню статті 125 Конституції України, у якому йдеться про те, що створення надзвичайних та особливих судів не допускається. З іншого боку, більш-менш притомних пояснень, чому військові суди могли вважатися надзвичайними чи особливими і чому, гіпотетично будучи такими, вони продовжували функціонувати ще майже 15 років від дати ухвалення Конституції України, віднайти було важко.

Ще одним аргументом на користь ліквідації військових судів, який часто озвучувався в інформаційному просторі, стала неузгодженість із нормами статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка, серед іншого, гарантує кожному право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом. Прибічники цієї позиції стверджували, що військовий суд в Україні не можна вважати «незалежним і безстороннім судом, встановленим законом» щонайменше тому, що судді такого суду є військовослужбовцями, а тому є питання до їхньої незалежності від військового командування. До речі, і сьогодні проблема забезпечення незалежності суддів військових судів повністю не вирішена навіть у тих державах, де військові суди функціонують уже досить давно.

Обґрунтовувалася недоцільність існування військових судів і невеликим обсягом проваджень, віднесених до їхньої юрисдикції, а також незначною кількістю справ, які впродовж останніх років (до 2010 року) розглядали військові суди. Крім того, ліквідація таких судів стала хорошою можливістю оптимізувати видатки державного бюджету. Зрештою навіть Венеційська комісія на той час визнала позитивним кроком ліквідацію військових судів як пережитку колишньої радянської судової системи.

З огляду на реалії сьогодення забезпечення здійснення фахового та професійного військового правосуддя є вкрай необхідним кроком, адже йдеться про захист прав та законних інтересів військовослужбовців, підтримання військової дисципліни та забезпечення обороноздатності держави. Однак насамперед слід визначитися із моделлю військового правосуддя у нашій державі, адже діяти треба максимально швидко, але водночас виважено й конструктивно.

Судова влада ввійшла у війну, перебуваючи у кризовому стані. Відсутність Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, несформована Вища рада правосуддя, кадровий голод у судах,

недофінансування судів – далеко не повний перелік проблем, які потребували і продовжують потребувати значних організаційних, фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів. І хоча на сьогодні маємо повноважний склад як Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, так і Вищої ради правосуддя, які уже розпочали свою роботу, однак залишилося чимало нагальних, гострих питань у сфері судоустрою та судочинства, над розв'язанням яких потрібно якісно й оперативно працювати. Більше того, другий рік активної фази війни загострив та поглибив давні проблеми у цій сфері – корупція у судовій владі, недовіра громадськості до суддів, кадрова криза у судах. З'явилися й нові виклики. Йдеться, зокрема, про діяльність Державної судової адміністрації України та її ефективність, а також корупційні скандали навколо її керівництва, про доцільність функціонування Служби судової охорони, про зруйновані приміщення судових установ, про проблеми з фінансуванням судів та гідну оплату праці працівників апарату суду.

Без розв'язання перерахованих питань зробити хоча б більш-менш реальний поступ у напрямку створення військових судів майже неможливо, адже насамперед постає проблема відповідних суддівських кадрів, а також фінансів, лєвова частка яких зараз йде на забезпечення потреб Збройних Сил України.

Однак, видається, що повністю відмовлятися від ідеї запровадження військових судів не варто. Захист суверенітету України, її територіальної цілісності і недоторканності ще тривалий час буде у порядку денному нашої держави на першому місці. Сусідство із державою-агресоркою та державою, яка всіляко їй у цьому допомагає, дає підстави стверджувати, що Україна має бути готовою до майбутніх військових ескалацій, а отже, збільшувати, розвивати та модернізувати армію. Цілком очевидно, що збільшиться кількість юридичних конфліктів у військовій сфері, які потребуватимуть фахового розгляду та вирішення. Як уже зазначалося, такі завдання можуть і повинні бути покладені на військові суди, які з часом займуть чільне місце в системі органів військової юстиції.

Обставини суспільно-політичного життя нашої держави кардинально змінилися і аргументи щодо непотрібності військових судів фактично стали нежиттєздатними та неактуальними. Україна має досвід функціонування військових судів, який містить як позитивні, так і негативні моменти. Однак на сьогодні не обов'язково повторювати попередню модель військового правосуддя, адже сучасні реалії вимагають сучасних підходів, рішень та інструментів.

Як слушно зазначають Ю. Бобров та Ю. Боброва, аналіз становлення військового суду на українських землях та в період української державності і незалежної України є підґрунтям для виокремлення позитивного та негативного досвіду його діяльності задля використання у створенні національної моделі військових судів на сьогодні. Така модель повинна враховувати умови сучасності: збройну агресію РФ проти нашої держави; анексію АР Крим; окупацію території України. І, що найважливіше, національна модель військового суду повинна сприяти зміцненню боездатності військових інституцій та покращанню обороноздатності держави загалом, з метою

повернення незаконно окупованих територій та захисту незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України [3, с. 133].

Згідно з даними Додатку до звіту 55-ої зустрічі керівного комітету з прав людини Ради Європи (Меморандум Ради Європи про судочинство у військових судах, Страсбург 17-20 червня 2003 р.), існують три групи держав, в яких функціонують військові суди.

Перша група – це держави, в яких військові суди діють на постійній основі, як в мирний, так і у воєнний час, як на території країни, так і на військових базах поза її межами (США, Великобританія, Іспанія, Швейцарія, Італія, Канада, Китай, країни Латинської Америки, Туреччина, Польща).

Друга група – це держави зі змішаною юрисдикцією, де військові суди існують при загальних цивільних судах (Франція, Нідерланди, Норвегія, Фінляндія, Угорщина, Болгарія, Бельгія, Хорватія). Характерним для цієї групи є те, що при загальних цивільних судах на постійній основі діють спеціалізовані військові структури: палати, відділи, ради, офіси. Ці структури формуються з офіцерів-юристів або мають змішаний склад, включають як військових, так і цивільних суддів.

До третьої групи належать країни, в яких військові суди діють лише на території військових баз за межами держав або створюються у воєнний час. У мирний час у цих країнах повністю відсутнє військове правосуддя. Це Австрія, Німеччина, Чехія, Данія, Грузія [1, с. 112; 2, с. 155-156].

Вочевидь, шлях України – це створення військових судів, які діятимуть на постійній основі, однак цей процес варто розглядати у середньостроковій перспективі. На сьогодні виходом із ситуації є запровадження відповідної військової спеціалізації суддів у місцевих загальних судах та апеляційних судах, а також у Касаційному кримінальному суді у складі Верховного Суду. Цю ідею підтримує Голова Верховного Суду С. Кравченко, який у одному з інтерв'ю зазначив, що треба прагнути до створення військових судів, але до того часу, коли їх створять, з огляду на наявні можливості нам необхідно думати про спеціалізацію [5]. Інструмент спеціалізації рекомендують використовувати і наші міжнародні партнери, хоча він не є панацеєю і має свої недоліки та проблеми реалізації.

Перш за все, йдеться про суддів, які здатні здійснювати правосуддя у такій категорії провадження. Безперечно, це є своєрідним викликом для носіїв мантиї, адже необхідно володіти знаннями військового законодавства та військової справи: зокрема, розбиратися у стратегії й тактиці військових дій, озброєнні та бойовій техніці, порядку підлеглості, бойових та дисциплінарних статутах тощо. На сьогодні більшість суддів практично зовсім не були дотичні до Збройних Сил України, не мають військового та бойового досвіду і не повною мірою усвідомлюють та розуміють специфіку таких правовідносин. Якщо впроваджувати в дію інструмент військової спеціалізації суддів, то потрібно досить оперативного організувати та забезпечити їхню фахову підготовку у цій сфері. Це завдання, в першу чергу, для Національної школи суддів України.

Автори аналітичного звіту «Військова юстиція та захист прав військових. Огляд міжнародного досвіду та тенденцій в Україні» (2023) у світлі запровадження військової спеціалізації суддів висловили такі рекомендації Верховній Раді України: «З огляду на вищенаведене, а також те, що найбільша кількість військових злочинів вчиняється у зоні бойових дій на сході та півдні України, пропонується запровадити у складі звичайних місцевих судів посади спеціалізованих суддів у військовій сфері, зайняття яких має відбуватися за окремою специфічною процедурою. Така специфічна процедура добору може передбачати одну особливу вимогу до кандидатів, а саме – обов'язковий досвід військової служби, у тому числі в зоні бойових дій. На нашу думку, такими спеціалізованими суддями мають бути звільнені в запас офіцери, які мають реальний бойовий досвід, що дозволить їм, будучи цивільними, мати при цьому необхідні знання та досвід для вирішення військових справ. Ми також переконані, що така вимога до статусу таких спеціалізованих суддів буде підвищувати довіру до них з боку військовослужбовців-учасників кримінального провадження, які будуть розуміти, що їх долю вирішують судді, які, хоч і є цивільними, однак добре знають що таке військова служба та розуміють її специфіку, специфічну термінологію військового законодавства та практику його правозастосування» [4].

У цілому висловлені пропозиції є досить слухними, однак вони розраховані на «гру в довгу». Це означає, що досить багато змін потребує Закон України «Про судоустрій і статус судів», а оперативність цього процесу у сучасних реаліях забезпечити буде непросто. Зміни потрібно буде вносити і в Конституцію України в частині регламентації вимог до кандидатів на посаду судді, якщо тільки автори пропозиції не мали на увазі застосовувати вимогу обов'язкового досвіду військової служби, у тому числі в зоні бойових дій, до уже діючих суддів. У решті випадків для того, щоб заповнити вакансію спеціалізованого судді у військовій сфері у місцевому суді, потрібно буде пройти довготривалу процедуру добору. З огляду на це, кращим варіантом виходу із ситуації, що склалася, є навчання та фахова підготовка нинішніх суддів до здійснення правосуддя у військовій сфері.

З огляду на ситуацію в державі, такі спеціалізовані судді матимуть значну завантаженість. На сьогодні провадження, які потенційно могли б розглядати такі судді, розглядаються суддями загальних судів, однак кількість таких проваджень буде постійно збільшуватися. Так, за даними сайту Офісу Генерального прокурора [6] станом на 09.08.2023р. зареєстровано 102468 злочинів агресії та воєнних злочинів, а також 16745 злочинів проти основ національної безпеки. Слід врахувати, що ці дані стосуються лише кримінальних проваджень. Щодо розгляду такими суддями інших кримінальних проваджень, то у цьому випадку можна керуватися положенням Закону України «Про судоустрій і статус судів» щодо суддів, уповноважених здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, або слідчих суддів. Вони не звільняються від виконання обов'язків судді відповідної інстанції, проте здійснення ними таких повноважень ураховується при розподілі судових справ та має пріоритетне значення.

Однак є ряд проблем, які не зможе вирішити навіть відносно швидко запровадження військової спеціалізації суддів. Зупинимося на аналізі деяких з них.

Оперативність розгляду справи. Один або у кращому випадку кілька суддів, які спеціалізуються на розгляді т.зв. військових справ, через значну кількість проваджень не зможуть забезпечити належну швидкість розгляду, від якої, як слушно зазначають В. Пахомов та Р. Дегтяр, особливо в бойовій обстановці, прямо залежить боєздатність військової частини, у якій служить військовослужбовець, та бойовий дух особового складу [7, с. 185].

Значна територіальна віддаленість судів. Уже зараз правники говорять про те, що часто-густо судді розглядають справи за відсутності військовослужбовця, який з об'єктивних причин не може залишити позиції і прибути на судові засідання. Ще однією технічною перешкодою до справедливого правосуддя є значна віддаленість розташування судів, які розглядають справи військовослужбовців. В уже згадуваному аналітичному звіті «Військова юстиція та захист прав військових. Огляд міжнародного досвіду та тенденцій в Україні» (2023) вказується, що командири часто змушують осіб, щодо яких розглядається справа, написати заяву з проханням проводити судовий розгляд без її участі, оскільки відвезти такого військового до суду є часо- та ресурсозатратним [4, с. 64]. Слід погодитися з висловленою у літературі думкою, що практика розгляду справ у розташуваннях військових частин є найбільш ефективним способом реалізувати принципи гласності та доступності судового процесу для військовослужбовців, оскільки останні не в змозі відвідувати у вільний від служби час судові процеси за межами частини [7, с. 185]. Режим відеоконференції може розглядатися як певний варіант виходу з цієї ситуації, однак можуть виникнути суто технічні питання: відсутність інтернет-зв'язку, необхідних технічних можливостей тощо. Крім того у таких провадженнях може йтися про інформацію, яка містить державну таємницю, а тому їх розгляд повинен відбуватися у приміщенні суду із додержанням специфічних умов.

Зрештою, необхідність військових судів в Україні є очевидною. Безумовно, варто обговорювати це питання з головами судів, судьями, особливо тими, які працюють на території, наближеній до зони бойових дій, з представниками Збройних Сил України, Генштабу, прокурорами та адвокатами, представниками правоохоронних органів. Слід розпочати роботу над відповідною Концепцією реформування військової юстиції, у якій передбачити конкретні вектори роботи, її цілі та пріоритети, завдання, етапи, що забезпечить комплексний підхід у її реалізації. Необхідно внести зміни до законодавства, визначившись із місцем військових судів у системі судоустрою України та статусом військових суддів, а також рядом ключових питань, зокрема: якою має бути юрисдикція військових судів; як забезпечити інстанційність у справах, які розглядатимуть військові суди; як забезпечити гарантії незалежності військових суддів та убезпечити їх від впливу з боку командування; як повинні працювати військові суди під час воєнного стану та ін. Щодо вибору моделі військових судів та запозичення зарубіжного досвіду, то не відкидаючи кращих світових зразків, все ж

маємо унікальну можливість створити власну модель з огляду на українські військові реалії.

Джерела та література:

1. Беланюк М.В. Система військової юстиції США: досвід для України. *Інформація і право*. 2022. № 3 (42). С. 110-118.
2. Бобров Ю. Зарубіжний досвід побудови і діяльності військових судів: можливості та перспективи його впровадження в Україні. *Публічне право*. 2018. № 2 (30). С. 154-160.
3. Боброва Ю., Бобров Ю. Військові суди як виклик сьогодення в умовах збройної агресії РФ проти України: історична ретроспектива та генеза розвитку. *Military offences and war crimes: background, theory and practice : collective monograph*. Ed. by V.M. Stratonov. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 876 p. URL : <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/322/8761/18362-1>
4. Військова юстиція та захист прав військових. Огляд міжнародного досвіду та тенденцій в Україні / [А.Володенкова, Л.Галан, Д.Гаценюк, А.Заволока, А.Крикун-Труш, А.Пашкіна]; За заг.ред. А.Крикуна-Труша та Л.Галан. Київ, 2023. 111 с.
5. «Ми повинні зосередитись на основній функції – здійсненні правосуддя» – Голова Верховного Суду Станіслав Кравченко. Інтерв'ю. URL: <https://pravo.ua/my-povynni-zoseredytys-na-osnovnii-funksii-zdiisnenni-pravosuddia-holova-verkhovnoho-sudu-stanislav-kravchenko/>
6. Офіс Генерального прокурора. Офіційний сайт. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення 09.08.2023р.)
7. Пахомов В.В., Дегтяр Р.О. Військові суди. *Правові горизонти. Legal horizons*. 2016. С. 182-186.
8. Про ліквідацію військових апеляційних та військових місцевих судів: Указ Президента України №900/2010 від 14 вересня 2010 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/9002010-11900>
9. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016р. № 31402-VIII. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n142>
10. Про судоустрій України : Закон України від 07.02.2002р. № 3018-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3018-14#o389>

SĄDY WOJSKOWE NA UKRAINIE: OCZEKIWANIA I REALIA

W artykule analizuje się problematyczne aspekty wznowienia działalności sądów wojskowych na Ukrainie jako niezbędnego elementu systemu sądownictwa wojskowego. Podkreśla się, że w kontekście zbrojnej agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę znacznie wzrosła liczba konfliktów prawnych w sferze wojskowej, które potrzebują fachowego rozpatrzenia i rozwiązania. Zadanie to powinno zostać powierzone sądom wojskowym.

Autor analizuje argumenty za i przeciw funkcjonowaniu sądownictwa wojskowego w państwie. Podkreśla się, że proces wznowienia działalności sądów wojskowych w Ukrainie jest nieunikniony, ale powinien być rozpatrywany w perspektywie średnioterminowej, począwszy od opracowania odpowiedniej koncepcji, która przewidywałaby konkretne zadania i wektory pracy. Proponuje się zmianę ustawodawstwa poprzez określenie miejsca sądów wojskowych w systemie sądownictwa Ukrainy oraz statusu sędziów wojskowych.

Słowa kluczowe: sądy wojskowe, sądownictwo wojskowe, wymiar sprawiedliwości, zbrodnie wojenne, personel wojskowy, system sądowniczy.

MILITARY COURTS IN UKRAINE: EXPECTATIONS AND REALITIES

The article has studied problematic aspects of the restoration of military courts in Ukraine as a required element of the military justice system. It has been emphasized that in the conditions of Russia's large-scale armed aggression against Ukraine, the number of legal conflicts in the military sphere, which require professional consideration and settlement, has significantly increased. This task shall be assigned to military courts.

Pro and contra arguments for the functioning of the military justice system in the state have been analyzed. It has been emphasized that the process of resuming the military courts in Ukraine is inevitable, but it shall be considered in the medium-term perspective by starting work on a corresponding concept, which will foresee specific tasks and vectors of work, its goals and priorities, tasks, stages, which will ensure a comprehensive approach. It is necessary to make amendments to the legislation, defining the place of military courts in the judicial system of Ukraine, the jurisdiction of military courts, the status of military judges and the mechanism of ensuring guarantees of their independence. It has been concluded that when choosing a model of military courts for Ukraine, it is worth taking into account both foreign experience and Ukrainian military realities.

Keywords: military courts, military justice, justice, war crimes, military personnel, judicial system.